

นานาสาระ

จิตวิญญาณ*

สมชัย บวรกิตติ พ.ด., Hon.MRCP, FRCP, FRACP, Hon. FACP,
ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภาประเทศไทย

“จิตวิญญาณ” เป็นคำศัพท์ยุคใหม่ คนทั่วไปอาจไม่คุ้นกับความหมายของคำนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานทุกฉบับเรียงเรียงก็ไม่ได้เก็บคำนี้ไว้

แหล่งคำศัพท์ เท่าที่ค้นหาได้ พระคุณเจ้าพระพุทธรักษาภิขุบรยายในการอบรมพระภิกษุที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันเข้าพรรษา พ.ศ. 2512 ได้แปลคำ spirituality ว่าจิตวิญญาณในนัยจิตที่ว่างเปล่า ลงพิมพ์อยู่ในหนังสือ “สุญญตาปริทรรศน์” เมื่อ พ.ศ. 2518¹ และเอกสารอีกฉบับหนึ่งที่ใช้คำจิตวิญญาณ คือหนังสือ “สภาวะสังฆารธรรม โดยภาพเปรียบเทียบ” เรียบเรียงโดยพระกัศสปมุนีเถรจารย์ แห่งสำนักสงฆ์ปิณฑลวันาราม ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง พ.ศ. 2522 แต่พระคุณเจ้าให้ความหมายไปทางวิญญาณบ้าง ความรู้สึกนึกคิดบ้าง² อีกท่านที่ใช้คำจิตวิญญาณค่อนข้างแพร่หลายคือ ดร.ปริญญา ต้นสกุล ในหนังสือที่พิมพ์ออกเป็นอนุกรมไม่น้อยกว่า 30 เล่ม ซึ่งเป็นเรื่องปรัชญาศาสนาคริสต์³ มีผู้อ้างว่าศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. นายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นผู้เสนอใช้คำจิตวิญญาณในร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2544-2545⁴

ผู้เขียนบทความนี้เริ่มสนใจคำจิตวิญญาณเมื่อได้อ่านหนังสือต่อต้านการใช้คำจิตวิญญาณใน พรบ สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2544-2545 ที่เสนอโดยสำนักปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรศ) และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส) ซึ่งเข้าใจว่าพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. 2544 แต่ได้อ่านฉบับพิมพ์ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2546⁵ เมื่อได้อ่านหนังสือฉบับนั้นแล้ว จึงเขียนบทความเสนอความเห็นทำให้ถือคำ “จิตวิญญาณ” เป็นคำไทยที่บัญญัติขึ้นใหม่จากคำ spiritual หรือ spirituality ที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยมีความหมายเป็น “พลังจิตอันเป็นวิสัยของปัจเจกบุคคล ที่ผลักดันให้ประกอบกิจกรรม หรือการแสดงออกที่โดดเด่นแตกต่างจากวิสัยของคนทั่วไป” หรืออีกนัยหนึ่งเป็น “สติปัญญาที่แฝงอยู่ในระดับลึกที่ละเอียดอ่อนกว่าความรู้สึกนึกคิดทั่วไป ซึ่งก่อพลังจิตมุ่งมั่นกระทำกรให้บรรลุผลสำเร็จ”⁴

* บรรยายในการประชุมสำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภาแห่งประเทศไทย วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2563

โดยที่ผู้เขียนเชื่อมั่นในเรื่องจิตวิญญาณจึงเขียนบทความทางวิชาการที่ใช้คำจิตวิญญาณ
ในบริบทต่างๆในนัยคำจำกัดความที่กล่าวข้างต้นบ่อยๆ⁶⁻⁸

บทส่งท้าย พระคุณเจ้าสมเด็จพะพุทธโฆษาจารย์ สมัยที่ท่านเป็นพระธรรมปิฎก ได้เขียน
จดหมายตอบ นพ. บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล เรื่อง "จิตวิญญาณ" ในหนังสือพุทธศาสนาน่าจะวิกฤต
ต้องคิดให้ไกล รู้ให้ทัน มีข้อความในหน้า 96-98 ซึ่งเสริมความเข้าใจในเรื่องจิตวิญญาณได้อย่าง
ดียิ่ง

เอกสารอ้างอิง

1. พุทธทาสอินทปัญโญ. สุธัญญตาปริทรรศน์ เล่ม 1 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา พ.ศ. 2518.
2. พระกัศสปมุนี เถรอาจารย์. สภาวะสังฆารธรรม พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ชวนพิมพ์ 2522 หน้า 1-103.
3. ปริญญา ตันสกุล. มหัชจรรย์พลังอำนาจแม่เหล็กโลก; พุทธกิจกรรมมนุษย์; จิตและจักร. สำนักพิมพ์จิตจักรวาล พ.ศ. 2543.
4. นิพนธ์ พวงวรินทร์, สมชัย บวรกิตติ. จิตวิญญาณ ! วารสารราชบัณฑิตยสถาน 2547; 29: 143-5.
5. พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระศรีปริยัติโมลี, ระวี ภาวิไล, สมพันธ์ บุญยคุปต์, ไชยวัฒน์ กบิลกาญจน์, จิรพรรณ มัชฌมจันทร์, และคณะ. คำว่าจิตวิญญาณในร่าง พรบ. สุขภาพแห่งชาติ มีผลกระทบต่อพระพุทธรูปในประเทศไทยอย่างไร พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์สวຍจำกัด พ.ศ. 2556.
6. สมชัย บวรกิตติ. การทำงานวิจัย ด้วยจิตวิญญาณ ! วารสารวิชาการสาธารณสุข 2546; 12: 1037-9.
7. สมชัย บวรกิตติ. จิตวิญญาณนักวิจัย. วารสารวัฒนธรรม โรค โรคทองอก และเวชบำบัดวิกฤต 2557; 35: 97-116.
8. เปรม ตินสุลานนท์. ความเป็นคนไทยด้วยจิตวิญญาณ. วารสารราชบัณฑิตยสถาน 2547; 29: 269-74. (หมายเหตุ: สมชัย บวรกิตติ มีส่วนเกี่ยวข้องในบริบทคำ "จิตวิญญาณ")
9. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธศาสนาน่าจะวิกฤต ต้องคิดให้ไกล รู้ให้ทัน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม 2545: 113 หน้า